

WIADOMOŚCI BRUKOWE

Nr 8 (27 stycznia/7 lutego 1817 r.)

Без прамаруджвання знаёмім нашага чытача з наступным артыкулам, бо аўтар надзвычай моцна і выразна, у сатырычным тоне, але на выгляд сур'ёзна, хоча высмеяць абрыдлую жорсткасць і здзек з падобнага на сябе чалавека.

Рэдакцыя

Машына для біцця сялян

З дакладным апісаннем яе будовы і малюнкамі,
якія тлумачаць гэтую будову

Чаму дукат паўсюль такі шляхетны?
Бо добра б'юць іх на двары манетным.
(Ягадзінскі¹)

З нічым ніколі людзі так адзінадушна і з такой лёгкасцю не пагадзіліся, як з тым, што з нябітага селяніна нічога добрага быць не можа. Паходзячы наўпрост з грубай прыроды, селянін не даваў бы аніякае карысці грамадству, наадварот, стаўся б нязмерна шкодны, калі б дзейнічаў паводле свае волі і не ведаў, што мае над сабою ў кожным месцы і любы момант пільную і грозную ўладу. Уласцівая яму ад нараджэння цвёрдасць і супраціў – выразныя сляды першаснае звярынае дзікасці – жудасныя б нанеслі ўдары цывілізацыі, калі б не стрымліваліся адпаведнымі патрэбе сродкамі і прыстасаваннямі. Нязначная частка грамадства з найшляхетнейшай уласцівасці чалавека, якою з'яўляецца розум, што працуе для дабра грамадства, падманутая знешнім выглядам, зрабіла далёкія высновы, далучаючы селяніна да ліку людзей такое самае прыроды. Схільнасць да літасці – гэ-

---

¹ Станіслаў Ягадзінскі – польскі паэт і перакладчык XVII ст., аўтар зборніка “Grosz (Epigramma de nummo)”, выдадзенага ў 1618 г.

тая прыгожая аздоба чалавечага сэрца – шмат разоў рабіла спробы палепшыць лёс сялян, але заўсёды з новым болем і засмучэннем зазнавала, што яе намаганні з няўдзячнасцю прымаліся імі, а іх дзікая зухаватасць змушала зноў вяртацца да абрыдлай і ненавіснай суровасці. Лагодныя намаўленні і разумныя перакананні не ўздзейнічаюць на свядомасць селяніна. Біць яго трэба, каб адчуў; біць да паўсмерці, каб накіраваць на шлях, які кіруе яго воляй; біць безупынна, каб мець нешта карыснае; біць, біць, біць бясконца, каб памятаў пра сябе, пра жонку, пра дзяцей.

Нават само біццё слаба ўздзейнічае на яго! Стукні сабаку і загадай ляжаць – ён ляжыць і ўдзячна лашчыцца; загадай яму брахаць, кусаць, пільнаваць – імгненна зробіць, што яму загадваюць, і зробіць паслухмяна, не траціць пры гэтым прыхільнасці да гаспадара. Конь, падагнаны пугаю, хутчэй бяжыць, лепш цягне; выцяты вол альбо іншая жывёла – больш спешна ідзе дадому, у стайню, у хлеў. А селянін, калі яго стукне войт, дзесятнік – гатовы стукнуць у адказ; калі намеснік, эканом – будзе бурчэць, наракаць; набі яго за гультайства падчас працы – схопіцца нібы працаваць лепш і азіраецца, ці далёка ад яго паганяты, і як толькі той адыдзе крыху, што яго не бачыць, дык селянін лае яго, праклінае, курыць пачынае, і не толькі сам не працуе, але яшчэ і іншага альбо некалькі разам ад працы адцягне і будзе забаўляць. Набі яго за спазненне на паншчыну, за п'янства – пасля пакарання ідзе адразу ў карчму, а пра паншчыну і не дбае. Калі часта яго біць, дык можа нават сядзібу прадзедаў сваіх кінуць і пайсці ад пана, які даў яму зямлю і дапамагаў. Што яму давядзеш лагоднасцю і ўгаворамі, калі нават прывязанасць да бацькаўшчыны ў яго адсутнічае?

Той, хто меў справу з сялянамі, хто жадаў зрабіць іх, каб былі больш карыснымі самі сабе, мусіў, апрача зазнае прыкрасці, пераканацца ў страце дарагога часу, які патрэбны на іх біццё, які з непараўнальна большай карысцю можна было ўжыць дзеля спраў маёнтка; той, кажу я, напэўна, разам з намі належна ўшануе вынаходніка гэтае машыны і

ахвотна прыкладзе намаганні, каб пашырыць такое карыснае вынаходніцтва.

Пакуль уся справа стане яўнаю, сёння мы абвясчаем *субскрыцыю*², і, калі яна будзе дастатковаю, адразу ж пачнецца праца па майстраванні самое машыны. Але каб чытачам і аматарам сапраўднае карысці даць магчымасць зразумець прыроду адкрыцця, мы коратка апішам будову машыны і выгоды, якія з яе вынікаюць.

Будова машыны простая. У сярэдзіне круглага памосту ў форме дасканалага кола перпендыкулярна ўзвышаецца слуп. На слупе, на вышыні трох локцяў³ ад памосту, знаходзіцца зубчатае кола, якое можа круціць пры дапамозе шасцярні і ручкі чалавек. Ад гэтага кола ідуць прамяні, што разыходзяцца гарызантальна, на канцы якіх мацуецца другое кола, на якім вісяць бізуны. Велічыня акружнасці другога кола можа быць меншая або большая – як на патрэбу – залежыць ад колькасці сялян, гэта значыць, чым большае кола, тым больш можна змясціць на ім бізуноў. Кароткі напамін ці інфармацыя эканомы – гэта найлепшая рада, бо яго вопыт дазваляе яму ведаць пра колькасць сялян, якую караюць звычайна ў маёнтку альбо фальварку. Бізуны таксама рухомыя, але толькі ўгару і ўніз. На паверхні памосту, дзеля таго, каб пакласці сялян, маюцца адмысловыя месцы з трайнымі жалезнымі клямрамі. Клямры зачыняюцца на прабой і, каб не адчыняліся, да іх дадаюцца затычкі. Клямры ля слупа трымаюць галаву селяніна, сярэднія накладваюцца на пояс, а самыя далёкія ад слупа ахопліваюць ногі ляжачага. Так прымацаваны селянін нерухома і бяспечна праляжыць да таго часу, пакуль яму не будзе адлічана прызначанае пакаранне. Як толькі пакруціш ручку, бізуны з надзвычайнай хуткасцю будуць падымацца і з імпэтам ляцець уніз, б'ючы пакладзенага пад імі селяніна. Калі памост зроблены на сто сялян, дык і бізуноў павінная быць такая ж колькасць; і пакуль кола адзін раз цалкам павернецца, дык кожны бізун кожнага наступнага селяніна па аднаму разу

---

² Перадаплата ці абяцанне купіць штосьці (з лац.).

³ Мера даўжыні, каля 50 см.

стукне; а так, як бізуноў сто і сялян столькі ж, дык за адзін паварот кола сто сялян атрымае па сто бізуноў. Поўны абарот кола адбываецца за адну хвіліну.

Хто ж не бачыць, як мы выйграем у часе! Ці ж самы дасканалы эканом, ці ж самы спраўны намеснік здолее за адну хвіліну адлупцаваць сто сялян, ды яшчэ кожнаму даць па сто бізуноў? Пры звычайным пакаранні колькі ж гэта трэба часу, каб падрыхтавацца: пакуль селяніна на зямлю паваліць, пакуль належна пакладуць, пакуль за справу возьмуцца. Мы дададзім да гэтае карысці і тое, што іншыя людзі, невінаватыя, не турбуюцца, бо не трэба трымальнікаў; дык застаюцца рукі дзеля нейкага іншага ўжытку, а яны, змардаваныя, ужо не такімі паслужлівымі быць могуць. Каб аднаму селяніну даць сто бізуноў, перадусім, мусіць памучыцца тое людзей. А што казаць, дастасоўваючы гэта да большае колькасці, ці нават усяе воласці, да ліку выпадкаў, за якія трэба караць; адсюль вынікае аграмадная карысць, якую мы атрымліваем у часе ды сіле і якая бясконца расце і памнажаецца, што ўзнікае з новае карысці і новых даходаў, якія з'яўляюцца нібыта з нічога; а гэта з выкарыстання часу і сілы ў іншых гаспадарчых патрэбах, бо яны ў добрага гаспадара ніколі не павінны марнавацца.

А якую карысць мае яшчэ панскае здароўе, калі ашчаджаецца самая дарагая ўласцівасць чалавечае натуры, а ёю з'яўляюцца ягонае сэрца, ягоныя пачуцці, ягоная чулівасць. Бо ён цалкам унікае таго, каб слухаць крыкі, енкі, просьбы, лямант, што раздаюцца і доўга працягваюцца падчас звычайнага біцця. Калі дапусціць, што на адзін удар прыпадае пяць енкаў, дык селянін выдасць іх пяцьсот, як сто бізуноў атрымае. А калі адлічэнне ста бізуноў трывала б чвэрць гадзіны, дык увесь час мусілі б слухаць гэтую непрыемную музыку, а лічачы на сто сялян, выпадае сто раз па чвэрць гадзіны альбо дваццаць пяць гадзін! Няхай кожны, хто мае чулае сэрца, скажа, чаго каштуе здароўю чвэрць гадзіны такіх невыносных стогнаў. Пры дапамозе матэматыкі падлічана, што, беручы пад увагу сто сялян, іх крыкі і енкі ў часе біцця рукою да крыкаў і енкаў у часе біцця машынаю маюць наступную прапорцыю:

у часе – 1 : 1500

у колькасці енкаў – 1500000 : 1

у ашчаджанні чуллінасці 1500000 : 1

у вымярэнні справядлівасці заўсёды 100 : 100

Можна нават яшчэ далей дагаджаць сэрцу, што нават і не ўспамінаць пра суровасць біцця. Дастаткова сказаць: “Паслаць Грышку пад машыну на палову мінуты, на мінуту і г. д.”, ужо ж ён там дарэмна ляжаць не будзе, пэўна атрымае 50, 100 і г. д. бізуноў. О! Наколькі б жа менш стала ўзрушэння, раздражнення, спазмаў і іншых шкодных для панскага здароўя рэчаў, і самога пана, і еймосці, і панічоў, і паненак. Паны часта нават былі б пазбаўленыя тых настойлівых просьбаў, якія могуць справіць супрацьлеглы эфект: пакуль да ручнога біцця справа дойдзе, дык гнеў астыне, а тым самым пацерпіць справядлівасць.

Пад сподам машыны можна зрабіць малыя колы, з дапамогаю якіх яна стане рухомаю і лёгка можа быць перавезеная ў розныя месцы: у вёску, у фальварак, дзе будзе патрэбная, а гэтым самым аднае машыны будзе дастаткова на вялікі маёнтак. Каб ёю кіраваць і перамяшчаць, дастаткова аднаго падлетка, якому хопіць сілы перацягваць яе з месца на месца.

Кошт змайстравання машыны нязначны. Што, напрыклад, значыць на вёсцы драўляны слуп альбо памост з дошак? Майстроў не трэба, самі сяляне зрабяць. Увесь грашовы выдатак – на жалеза для шасцерні, на ручкі, на клямры і на бізуны; ён аднак на стобізуновую машыну не дасягае і ста злотых.

Мы маем інфармацыю, што вынаходнік працуе цяпер над прыстасаваннем гэтае машыны пад дубцы, якія больш падыходзяць для хлапчукоў, кабет і дзевак.

Мы хутка паведамім пра месцы і асобаў, якія прымаюць *субскрыпцыю*, а таксама і пра кошт аднаго экзэмпляра. Адначасова папярэдзваем, што грошы не трэба ўносіць загадзя, а толькі запісаць сваё імя і пасаду, а таксама колькасць машын, каб мы маглі паводле агульнага спісу меркаваць, ці можам узяцца за друкаванне і стварэнне гравюраў. Імёны *субскрыбентаў* будуць надрукаваныя напачатку брашуркі.